

יום ירושלים

"לך ה' הגדולה והגבורה... והנצח – זו ירושלים".

בראשית פרק יד- (יח) ומלכי צדק מלך שלם הוציא להם ונין והוא כהן לאל עליון: (יט) ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ: (כ) וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידו ויתן לו מעשר מפל:

יהושע פרק י פסוק א - ויהי כשמע אדני צדק מלך ירושלים...

תרגום יונתן - ומלכא צדיקא הוא שם בר נח מלכא דירושלם נפק לקדמות אברהם ואפיק ליה להם ונחמרה בהווא זימנא הנה משמש קדם אלהא עילאה.

רד"ק - ומלכי צדק מלך שלם - הוא ירושלים, וכן כתוב ויהי בשלם סכו (תהלים ע"ו) ונקראו מלכי ירושלים מלכי צדק מן אדני צדק וכן כתוב בספר יהושע אדני צדק מלך ירושלים (י"א), כי ירושלים הוא מקום הצדק והשלום לא יסבול עול וחמס ומעשה תועבה זמן ארוך, לפיכך מקיאת החטאים היושבים בה.

רמב"ן - ומלכי צדק מלך שלם - היא ירושלים... ומלכה יקרא גם בימי יהושע "אדני צדק" (יהושע י א), כי מאז ידעו הגוים כי המקום ההוא מבחר המקומות באמצע הישוב, או שידעו מעלתו בקבלה שהוא מכוון כנגד בית המקדש של מעלה ששם שכינתו של הקדוש ברוך הוא שנקרא "צדק". ובבראשית רבה (מג ו) המקום הזה מצדיק את יושביו, ומלכי צדק אדוני צדק, נקראת ירושלים צדק, שנאמר (ישעיה א כא) צדק ילין בה

כלי יקר - למעלה נאמר והוא כהן לאל עליון, ולא הזכיר קונה שמים וארץ לפי שקודם שבא אברהם היה נקרא הקדוש ברוך הוא אל עליון כי לא היתה מלכותו יתברך ניכר בתחתונים כמו שפירש רש"י על פסוק (בראשית כד ז) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי, ואברהם הקנה שמים וארץ לה' כי פרסם לכל מציאותו יתברך בתחתונים, על כן הזכיר אצל אברהם תמיד קונה שמים וארץ.

רש"י הירש בראשית פרשת לך לך פרק יד - ...מלכי - צדק מלך שלם, אף שלא היה נוגע בדבר זה; הלה הוציא לחם ויין, כי הוא כהן לאל עליון! נמצאת אומר: הידיעה על אל עליון - "אלהא דאלהא" כלשון חז"ל (ע"י לעיל ד, כו) - לא נשתכחה מעולם אף מלב עובדי האלילים. אך נראה, שגם האל הזה היה רק בבחינת "אל עליון"; גם הוא קיבל את תחומי המיוחד לו; גם הוא - כשאר האלים הכפופים לו - היה לו מקדש ומכון לשבתו. אך שתי השקפות בולטות כאן מיד: א) תחום שלטונו של האל הזה הוא מקום של "שלום" וישע; ב) והשלום הזה תלוי ב"צדק", במעשי הצדקה של האדם. הן גם בימות יהושע בן נון נקרא מלך שלם "אדני - צדק" - "מלכי - צדק" בשעתו (יהושע י, א). אמור מעתה: שני המושגים "צדק" ו"שלום" היו תמיד כרוכים. והנה, שני המושגים האלה ממצים את כל בשורת היהדות לאנושות; אך כל זה נתקיים כאן רק בתחומי המיוחד לו. האל היחיד של היהדות היה שם רק אל עליון; המשמעות, שהיהדות מייחסת לכל הארץ, היתה שם סגולה של מקום מיוחד; והתפקיד האנושי הכללי של היהדות היה שם רק נוהג של כהני המקום. כדרך שהיה להם אלהי התאווה שעבדוהו בתאווה, ואלהי המלחמה שעבדוהו בשחיטה, ואלהי הנקמה שעבדוהו בנקמה, - כן היה להם אלהי הצדק, והיה זה האל העליון; עבודתו היתה בחיים של צדק, ושם עירו שלם. כמעט והיינו אומרים: הופעתו האנוכית של מלך סדום בצד התנהגותו הנאה של מלכי - צדק מראה בעליל את ייחוד התחומים הזה. מעשי מלכי - צדק לא נגעו למלך סדום; הלה פעל בתוקף תפקידו - ככהן לאלהי הצדק והאנושיות. סדום עבדה לאל אחר, שלא חפץ בכגון אלה; ומלך סדום לא התבייש בהיותו מעורטל מכל רגש אנושי והולך אחר תאוותו. האנושיות היא אלהית - וגם האנוכיות. הרי אלו אלים שונים, שנתייחדו להם תחומים לעצמם; כל איש ילך בשם אלהיו - כבחירתו וכנטיית לבבו. עתידה האמונה באלהי הצדק להיות נחלת כלל האנושות; וכל משפט החברה האנושית ישוב אל הצדק הזה: "כי עד צדק ישוב משפט" (תהלים צד, טו). אך באותה שעה היא חיפשה לה מקלט בשלם, ושם מצאוה כל שוחרי שלום. וגם דורות רבים אחר כך היתה "ירו - שלם" מקום מקלט, "מלון" לצדק שהעמים בזו לו: "צדק ילין בה" (ישעיה א, כא). נראה, כי בשמה של שלם ומלכה מלכי - צדק נשתמרה מסורת בלב העמים: עתידה האנושות להיגאל ולמצוא שלום בזכות הצדק. וכה אמר ה' אל דוד, מלך שלם (ע"י

תהלים קי, ד): "אתה תשוב אל האנושות כהתגלמות אמתית של מלכי - צדק בשעתו"; אתה תמלוך, בצדק, - אך לא בצדק שאדם בדה לו מלבדו, אלא בצדק שנתגלה בדבר ה': "על דברתי מלכי צדק".

עד שלא בא אברהם, היה העולם לועג להשקפה זו; מלכי - צדק היה כמנוחה מן הבריות; והוא ייסד את "פולחן אל עליון" בקרן זוית שבשלם. אז הופיע אברהם; והוא הכריז בחיי המעשה על מלכות אל עליון, קונה שמים וארץ...

מדרש רבה פרשת וירא (פנ"ו ס"י) - אברהם קרא אותו 'יראה', שנאמר (בראשית כב, יד) 'ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה'. - שם קרא אותו 'שלם', שנאמר (שם יד, יח) 'ומלכי צדק מלך שלם'. אמר הקדוש ברוך הוא, אם קורא אני אותו 'יראה' כשם שקרא אותו אברהם, - שם אדם צדיק מתרעם, ואם קורא אני אותו 'שלם', אברהם אדם צדיק מתרעם, אלא הריני קורא אותו 'ירושלים', כמו שקראו שניהם 'יראה' 'שלם' - ירושלים

נדרים נ, א- ר' עקיבא איתקדשת ליה ברתיה (דבר) דכלבא שבוע, שמע (בר) כלבא שבוע אדרה הנאה מכל נכסיה, אזלא ואיתנסיבה ליה. בסיתוא הוה גנו בי תיבנא, הוה קא מנקיט ליה תיבנא מן מזייה, אמר לה: אי הואי לי, רמינא ליך ירושלים דדהבא. אתא אליהו אידמי להון כאנשא וקא קרי אבבא, אמר להו: הבו לי פורתא דתיבנא, דילדת אתתי ולית לי מידעם לאגונה. אמר לה ר' עקיבא לאנתתיה: חזי גברא דאפילו תיבנא לא אית ליה. **אמרה ליה: זיל הוי בי רב**, אזל תרתי סרי שנין קמי דר' אליעזר ור' יהושע. למישלם תרתי סרי שנין קא אתא לביתיה, שמע מן אחורי ביתיה דקאמר לה חד רשע לדביתהו: שפיר עביד ליך אבוך, חדא, דלא דמי ליך! ועוד, [שבקך] ארמלות חיות כולהון שנין! אמרה ליה: אי צאית לדילי, ליהו תרתי סרי שנין אחרנייתא. אמר: הואיל ויהבת לי רשותא איהדר לאחורי. הדר אזל הוה תרתי סרי שני אחרנייתא. אתא בעשרין וארבעה אלפין זוגי תלמידי, נפיק כולי עלמא לאפיה. ואף היא קמת למיפק לאפיה, אמר לה ההוא רשיעא: ואת להיכא? אמרה ליה: יודע צדיק נפש בהמתו. אתת לאיתחזויי ליה, קא מדחן לה רבנן, אמר להון: הניחו לה, שלי ושלכם שלה הוא. שמע (בר) כלבא שבוע, אתא ואיתשיל על נידריה ואשתריי ואשתרי. מן שית מילי איעתר רבי עקיבא מן כלבא שבוע...

ר"ן נדרים - רמינא לך ירושלים דדהבא - תכשיט של זהב שירושלים מצוייר בה והכי עבד לה כדאיתא בפרק במה אשה (שבת דף נט).

שבת נט, א - ולא בעיר של זהב. מאי בעיר של זהב? רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ירושלים דדהבא, כדעבד ליה רבי עקיבא לדביתהו.

תוספות הרא"ש שבת - ולא בעיר של זהב, פרש"י נושקא כעין כבינתא שהנשים נושאות לפנייהם על החזה, ולא נהירא לר"ת דהא אמרינן בפרק בתרא דסוטה דגזרו על עטרות כלות מאי עטרות כלות עיר של זהב אלמא כעין עטרה עשוי...

בן יהוידע נדרים - קשה דהול"ל עבידנא לך ומאי רמינא לך, וני"ל בס"ד דנדר לה שהוא בעצמו ישים לה זה התכשיט בראשה, כי זה התכשיט עטרה בראש, ובודאי שיש בו משבצות זהב לקשרו בראש, וצריך השמתו ע"י אחר להשימו היטב, ולקשור קשרו כדי שיעמוד ולא יפול, והוא נדר לה שהשמת התכשיט הזה וקשריו הכל יעשה לה בידיו, כנגד הכבוד שהיתה מכבדת אותו בעניו בידיה, שהיתה מלקטת לו בידיה את התבנא מן מזייה...